

QASHQADARYODAGI ODINA MASJIDI TARIXIY – MADANIY OBIDA SIFATIDA

To'xtayeva Sevinch Ural qizi
Qarshi Davlat Universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatida joylashgan qadimiy Odina masjidining tarixi, me'moriy xususiyatlari, diniy-ma'daniy ahamiyati va bugungi holati haqida ma'lumot berilgan. Masjid o'z davrida nafaqat ibodat maskani, balki ilm- ma'rifat tarqatilgan muqaddas makon sifatida faoliyat yuritilgan. Maqola O'zbekistonning diniy merosini chuqur o'rganish va uni asrab avaylash zarurligiga urg'u beradi.

Kalit so'zlar: Odina masjidi, tarixiy obida, ilm ma'rifat, ibodat maskani, madrasa, fiqh, Mirzo Ulug'bek, Qur'on Karim oyatlari, Amir Temur, tarix.

Qashqadaryo viloyati o'zining boy tarixiy merosi va islomiy madaniyat taraqqiyotidagi muhim o'rni bilan ajralib turadi. Abu hududda joylashgan qadimiy Odina masjidi esa, o'ziga xos me'moriy tuzilishi va diniy – ma'naviy qadriyati bilan ajdodlarimizning manaviy olamidan darak beradi. Masjid uzoq davrlar davomida xalq ibodati, diniy ta'lim va jamiyatning ruhiy markazi bo'lib xizmat qilgan.

Odina Masjidi XVI-XVII asrlarga oid tarixiy obida sifatida qaraladi. “Odina” atamasi arabcha “ad-din” (ya'ni din) so'zidan kelib chiqqan bo'lish ehtimol, ayrim tadqiqotchilar uni “muqaddas ayol” nomi sifatida ham talqin etadi. Aytishlaricha, bu masjid qadimda mavjud bo'lgan boshqa ibodatxona o'rnida qayta qurilgan va bugungi holatiga keltirilgan.²⁷

Masjidning qadimiyligi uning joylashuvi, arxitektura uslubi va mahalliy aholi og'zaki tarixiy rivoyatlari orqali tasdiqlanadi. Odina masjidi Sharq me'morchilik an'alariga xos tarzda, mahalliy uslubda qurilgan uning asosiy qismini peshtoq, ibodat zali, minoracha, rivoqlar (ayvon) tashkil qiladi. Peshtoq – masjidning asosiy kirish qismini tashkil etadi. U dekorativ g'ishtlar va naqshlar bilan bezatilgan bo'lib, ayrim joylarda Qur'on oyatlari va arabcha yozuvlar ko'rinadi. Ibodat zali to'rtburchak shaklda bo'lib, gumbaz bilan yopilgan. Zalning devorlarida minimalistik uslubda bezaklar mavjud. Icgki makon akustik jihatdan yaxshi ishlangan – imom ovozi zal bo'ylab baravar tarqaladi.

Masjidga tutash kichik minoracha mavjud bo'lib, u asosan azon aytish uchun ishlatilgan. Uning o'zgacha shakli voha masjidlari uchun xosdir. Masjidning ikki yonida rivoqlar – ochiq ayvonlar mavjud bo'lib ular yozgi ibodatlar yoki Qur'on ta'limi mashg'ulotlari uchun mo'ljallangan. Yog'och ustunlar nozik o'ymakorlik bilan ishlangan bo'lib, ular san'at nuqtayi nazaridan ham ahamiyatlidir.²⁸

²⁷ O'zbekiston Respublikasi Madaniy meros agentligi. Qashqadaryo viloyatidagi tarixiy obidalar ro'yxati. – Toshkent: 2023.

²⁸ Qodirov, S. A. O'zbekiston me'moriy yodgorliklari tarixi. – Toshkent: Fan, 2017.

Tarixchi olimlardan Bo'riboy Ahmedov va Mixail Massonlar o'z asarlarida ushbu masjid qurilishini Amir Temur bilan bog'laydilar. Amir Temur 1385-1386- yillardagi yurishi paytida Samarqanddan kelishda Qarshining markazida ushbu masjidni bunyod ettirgan.²⁹

Odina masjidi 1860- yillarning so'ngida to'ga tutilib vayron qilingan . Masjid gumbazi va minoralarining qoldiqlari 1914- yilgacha saqlangan . Sho'rolar davrida Odina masjidida turli idoralar joylashtirilib , keyinchalik omborxona sifatida ham foydalanilgan. 1938- yilga kelib masjidning atrofini baland devor bilan o'rab olingan va u mahbuslar saqlanadigan uyga aylantirilgan . Mahbuslar saqlanadigan uyning bitta kamerasiga yigirmaga yaqin odam qamalgan. Qarshi shahrining 2700 yilligi munosabati bilan 2004- 2005- yillarda mahbuslar saqlanadigan uy shaharning chetiga ko'chirilgan.³⁰ Odina jome masjidida asosan , juma kunlari, Ramazon va Qurbon hayitlarida namozlar o'qilgan, qolgan namozlar mahallalardagi masjidlarda ado etilgan.

Odina masjidining tomonlari 50 x40 metr mutanosiblikda qurilgan . Masjid ichidagi iborat joylari keng, baland, tepasi kichik gumbazli har- har joyda qalin qilib terilgan g'isht ustunlari bir biriga ravoqlar orqali ketgan , ana shunday o'nlab ravoqlar gumbazli xonadan o'tib gumbazli nomozgohga chiqilgan. Masjid g'arbida katta mehrob bo'lgan . Mehrobning ravoqlari atrofiga Qur'oni Karimdan Oyatal Kursiy duosi oltin harflar bilan bitilgan .³¹

Tarixiy manbalarda Odina masjidi Buxorodagi me'moriy yodgorlik – Masjidi kalon nomi bilan tilga olinadi.

Xonaqohning tashqi poy gumbazi baland moviy gumbazi uzoqdan ko'zga tashlanadi. Faqat hajmi undan kichikroq bo'lib , mehrobi shimoliy qutbga nisbatan 250c daraja atrofida.

Odina masjidi 2020-yildan boshlab bosqichma bosqich restravratsiya qilinmoqda. Viloyat hokimligi va diniy tashkilotlar uni ziyoratgoh sifatida rivojlantirishni rejalashtirmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Madaniy meros agentligi. Qashqadaryo viloyatidagi tarixiy obidalar ro'yxati. – Toshkent: 2023.
2. Qodirov ,S . A. O'zbekiston me'moriy yodgorliklari tarixi . – Toshkent: Fan , 2017.
3. Poyon Ravshanov Qarshi tarixi Toshkent : Yangi asr avlodi nashriyoti , 2006–647- bet.
4. Nasriddinov K, Xujayorov U, Qarshi shahrining me'moriy yodgorliklari. Toshkent: Yangi Asr avlodi, 2011 – 136-bet.
5. Abdusattor Jumanazar. Nasaf. Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti , 2007- 204- bet.

²⁹ Poyon Ravshanov. Qarshi tarixi . Toshkent : Yangi asr avlodi nashriyoti , 2006 – 647- bet.

³⁰ Nasriddinov K, Xujayorov U, Qarshi shahrining me'moriy yodgorliklari. Toshkent: Yangi Asr avlodi, 2011 – 136-bet.

³¹ Abdusattor Jumanazar. Nasaf . Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti , 2007- 204- bet.